

"Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos (...)" Art. 1 de la Declaración Universal de los DD HH
"Tots els éssers humans naixen lliures i iguals en dignitat i drets (...)" Art. 1 de la Declaració Universal dels DD HH

Queixa 2450006	Queja 2450006
Queixa d'ofici núm. 6-2024	Queja de oficio núm. 6-2024
Matèria Serveis socials	Materia Servicios sociales
Assumpte Dependència. Demores en les valoracions. Cas d'Ibi	Asunto Dependencia. Demoras en las valoraciones. Caso de Ibi
RESOLUCIÓ D'INICI D'INVESTIGACIÓ	RESOLUCIÓN DE INICIO DE INVESTIGACIÓN
1 Justificació de l'obertura de la queixa d'ofici	1 Justificación de la apertura de la queja de oficio
La demora en l'aprovació de les resolucions en els expedients de dependència, atenent la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, ha sigut una constant al llarg de la vigència de la Llei a la Comunitat Valenciana. En estos quasi 18 anys, hem constatat que dels retards en les resolucions s'havien de corresponsabilitzar tant les administracions locals com l'autonòmica. L'aprovació de la resolució de grau de dependència en un termini màxim de tres mesos, desafortunadament, és quasi anecdòtica. Els responsables dels endarreriments, usualment, són les entitats locals, pel retard a realitzar les valoracions; mentres que l'Administració autonòmica respon directament de la Resolució del Programa Individualitzat d'Atenció (d'ara en avant, PIA), que ha d'aprovar-la abans que transcorreguen uns altres tres mesos des de la Resolució de grau. Però, en tot cas, es preveu que no transcorreguen més de sis mesos des que la persona interessada sol·licita el reconeixement de la seua situació de dependència fins que se li assigna un recurs i/o una prestació. Del compliment global dels terminis en estos expedients ha de respondre sempre l'Administració autonòmica. Les greus demores han generat un important volum de queixes davant d'esta institució, possiblement un dels assumptes més recurrents, com acrediten els informes anuals del Síndic, i també van justificar les corresponents queixes d'ofici al llarg d'estos anys. En els últims mesos, este problema ha cobrat una especial singularitat, atés que s'estan evidenciant importants mancances en els serveis socials generals que afecten directament la tramitació dels expedients de dependència, en què destaquen les demores en les valoracions de les persones.	La demora en la aprobación de las resoluciones en los expedientes de dependencia, atendiendo a la Ley 39/2006, de 14 de diciembre, de Promoción de la Autonomía Personal y Atención a las personas en situación de dependencia, ha sido una constante a lo largo de la vigencia de la ley en la Comunidad Valenciana. En estos casi 18 años, hemos constatado que de los retrasos en las resoluciones se debían corresponsabilizar tanto las Administraciones locales como la autonómica. La aprobación de la resolución de grado de dependencia en un plazo máximo de tres meses, desafortunadamente, es casi anecdótica, siendo responsables de los atrasos, usualmente, las entidades locales por el retraso en realizar las valoraciones; mientras que la Administración autonómica responde directamente de la Resolución del Programa Individualizado de Atención (en adelante, PIA), que debe aprobarla antes de que transcurran otros tres meses desde la Resolución de grado. Pero, en todo caso, se prevé que no transcurran más de seis meses desde que la persona interesada solicita el reconocimiento de su situación de dependencia hasta que se le asigna un recurso y/o una prestación. Del cumplimiento global de los plazos en estos expedientes ha de responder siempre la Administración autonómica. Las graves demoras han generado un importante volumen de quejas ante esta institución, posiblemente uno de los asuntos más recurrentes, como acreditan los informes anuales del Síndic, y también justificaron las correspondientes quejas de oficio a lo largo de estos años. En los últimos meses, este problema ha cobrado una especial singularidad dado que se están evidenciando importantes carencias en los servicios sociales generales que afectan directamente a la tramitación de los expedientes de dependencia, destacando las demoras en las valoraciones de las personas.

Està augmentant el nombre de municipis que, responenent a les interpel·lacions d'esta institució, ens revelen les greus deficiències de funcionament d'estos serveis, amb falta de personal, problemes informàtics, d'organització...

Un d'eixos ajuntaments és el d'Ibi (Alacant) i, per les queixes rebudes des d'allí, hem pogut conèixer amb major profunditat la dimensió del problema en els serveis socials en molts pobles i ciutats. Per això, el Síndic de Greuges ha triat Ibi com a municipi de referència per a la investigació que iniciem amb esta queixa d'ofici, a més de dirigir-nos, com a responsable final, a la Conselleria de Serveis Socials, Igualtat i Habitatge.

Hem de subratllar que l'Ajuntament d'Ibi ens ha transmés amb diligència i claredat la desesperada situació dels seus serveis socials des de fa almenys dos anys, com també ho han apuntat uns altres municipis, circumstàncies que han motivat esta queixa d'ofici.

Per tant, en esta queixa d'ofici ens disposem a investigar, a través de l'Ajuntament d'Ibi i de la Conselleria de Serveis Socials, Igualtat i Habitatge, la situació actual dels serveis socials generals en la seua tasca de valorar les persones dependents, la posada en marxa dels plans de xoc i el compliment dels contractes-programa.

Com déiem, contrastarem les importants informacions arreplegades de l'Ajuntament d'Ibi (extrapolables a uns altres municipis) i les que ens remet la Conselleria, i indagarem sobre els problemes detectats.

La demora en la primera fase de l'expedient de dependència, la de la valoració, provoca justificadament una gran preocupació i inquietud entre les persones dependents i els seus familiars perquè coneixen que, després de la valoració, encara resten per fer i aprovar informes socials, la Resolució de grau i la Resolució PIA. Si comproven que transcorren més de 18 mesos i no han sigut valorades, no poden ni imaginar quan podran rebre la prestació o el recurs que els corresponga mentre la seua situació socioeconòmica i de salut es ressent.

Está aumentando el número de municipios que, respondiend a las interpelaciones de esta institución, nos revelan las graves deficiencias de funcionamiento de dichos servicios, con falta de personal, problemas informáticos, de organización...

Uno de esos ayuntamientos es el de Ibi (Alicante), que por las quejas recibidas desde allí hemos podido conocer con mayor profundidad la dimensión del problema en los servicios sociales en muchos pueblos y ciudades. Por ello, el Síndic de Greuges ha elegido a Ibi como municipio de referencia para la investigación que iniciamos con esta queja de oficio, además de dirigirnos, como responsable final, a la Conselleria de Servicios Sociales, Igualdad y Vivienda.

Hemos de subrayar que el Ayuntamiento de Ibi nos ha transmitido con diligencia y claridad la desesperada situación de sus servicios sociales desde hace no menos de dos años, como también lo han apuntado otros municipios, circunstancias que han motivado esta queja de oficio.

Por tanto, en esta queja de oficio, nos disponemos a investigar, a través del Ayuntamiento de Ibi y de la Conselleria de Servicios Sociales, Igualdad y Vivienda, la situación actual de los servicios sociales generales en su tarea de valorar a las personas dependientes, la puesta en marcha de los planes de choque y el cumplimiento de los contratos-programa.

Como decíamos, contrastaremos las importantes informaciones recabadas del Ayuntamiento de Ibi (extrapolables a otros municipios) y las que nos remite la Conselleria, e indagaremos sobre los problemas detectados.

La demora en la primera fase del expediente de dependencia, la de la valoración, provoca justificadamente una gran preocupación e inquietud entre las personas dependientes y sus familiares pues conocen que, tras la valoración, aún restan por hacer y aprobar informes sociales, la Resolución de grado y la Resolución PIA. Si comprueban que transcurren más de 18 meses y no han sido valoradas, no pueden ni imaginar cuándo podrán recibir la prestación o el recurso que les corresponda mientras su situación socioeconómica y de salud se resiente.

2 Posicionaments de les administracions davant del problema

2.1 L'Administració autonòmica (Conselleria de Serveis Socials, Igualtat i Habitatge)

La Conselleria de Serveis Socials, Igualtat i Habitatge (o la competent en esta matèria anteriorment) ens recorda que **«són els Serveis Socials Generals dels ajuntaments els que duen a terme les valoracions**, en la major part dels expedients, atés que han sigut dotats dels mitjans materials i personals adequats per part d'esta Conselleria».

A més, ens informa que fa **un seguiment mensual de la situació de les valoracions de tots els municipis** de la Comunitat Valenciana i que està en constant col·laboració amb els ajuntaments per a l'adopció d'aquelles necessitats que contribuïsqen a aconseguir el compliment dels terminis establits.

També ens recorda que la Conselleria disposa d'un **equip de 12 valoradors** que realitzen les valoracions de les persones que residixen en un recurs residencial públic de gestió pública, que es troben en un centre penitenciari o persones hospitalitzades en hospitals privats de llarga i mitjana estada, tal com indica l'art. 9 del Decret 62/2017, de 19 de maig, del Consell. Com a mesura de suport a les entitats locals, com a acció extraordinària, també valoren els qui residixen en altres recursos residencials (privats) i els xiquets i xiquetes menors de 3 anys.

En nombroses ocasions, la Conselleria fa referència al **«pla de xoc de valoració»**, que han de decidir posar en marxa les mateixes entitats locals i que compta amb el suport de la Direcció General de Dependència i de les Persones Majors per a dissenyar i avaluar la viabilitat d'este pla i, en alguns casos, amb el suport de l'equip de valoració de la Conselleria. Però dit això, insistix, **és a cada entitat local a qui correspon la provisió i gestió de la seua unitat de serveis socials**.

La Conselleria remet als municipis que aposten pel pla de xoc un estudi on es quantifiquen les valoracions pendents en la seua zona de cobertura; per a avaluar i posar-lo en marxa és necessari conèixer l'esforç que pot realitzar l'entitat local (mitjans personals) i el nombre de valoracions que es compromet a realitzar mensualment.

Vinculat a este pla està el **contracte-programa**, com a compromís de les parts (Ajuntament i Conselleria) per a complir com cal amb la tramitació dels expedients de dependència, entre altres finalitats en matèria de serveis socials.

2 Posicionamientos de las Administraciones ante el problema

2.1 La Administración autonómica (Conselleria de Servicios Sociales, Igualdad y Vivienda)

La Conselleria de Servicios Sociales, Igualdad y Vivienda (o la competente en esta materia anteriormente) nos recuerda que **«son los Servicios Sociales Generales de los Ayuntamientos los que llevan a cabo las valoraciones**, en la mayor parte de los expedientes, toda vez que han sido dotados de los medios materiales y personales adecuados por parte de esta Conselleria».

Además, nos informa de que hace **un seguimiento mensual de la situación de las valoraciones de todos los municipios** de la Comunitat Valenciana y que está en constante colaboración con los ayuntamientos para la adopción de aquellas necesidades que contribuyan a alcanzar el cumplimiento de los plazos establecidos.

También nos recuerda que la Conselleria cuenta con un **equipo de 12 valoradores** que realizan las valoraciones de las personas que residen en un recurso residencial público de gestión pública, que se encuentran en un centro penitenciario o personas hospitalizadas en hospitales privados de larga y media estancia, tal y como indica el art. 9 del Decreto 62/2017, de 19 de mayo, del Consell. Como medida de apoyo a las entidades locales, como acción extraordinaria, también valoran a quienes residen en otros recursos residenciales (privados) y a los niños y niñas menores de 3 años.

En numerosas ocasiones, la Conselleria hace referencia al **«plan de choque de valoración»**, que han de decidir poner en marcha las propias entidades locales y que cuenta con el soporte de la Dirección General de Dependencia y de las Personas Mayores para diseñar y evaluar la viabilidad de dicho plan y, en algunos casos, con el apoyo del equipo de valoración de la Conselleria. Pero dicho esto, insiste, **es a cada entidad local a la que corresponde la provisión y gestión de su unidad de servicios sociales**.

La Conselleria remite a los municipios que apuestan por el plan de choque un estudio cuantificando las valoraciones pendientes en su zona de cobertura; para evaluar y ponerlo en marcha es necesario conocer el esfuerzo que puede realizar la entidad local (medios personales) y el número de valoraciones que se compromete a realizar mensualmente.

Vinculado a dicho plan se encuentra el **contrato-programa**, como compromiso de las partes (Ayuntamiento y Conselleria) para cumplir con la tramitación debida de los expedientes de dependencia, entre otras finalidades en materia de servicios sociales.

Actualment, està vigent el dels exercicis 2021-2024. No obstant això, els ajuntaments expressen la seua preocupació per no poder complir-lo.

La Llei 3/2019, de 18 de febrer, de serveis socials inclusius de la Comunitat Valenciana, estableix el contracte-programa com a instrument per a regular el finançament per a la prestació de serveis socials, el qual garanteix l'adequada dotació de recursos als serveis socials d'atenció primària bàsica de les entitats locals.

2.2 L'Administració local (Ajuntament d'Ibi)

Segons l'Ajuntament, «estos serveis socials d'atenció primària bàsica d'Ibi no tenen, des de 2021, mitjans professionals i ni materials per a complir amb el desenvolupament i l'aplicació dels programes i serveis contemplats en el Contracte-Programa subscrit entre la conselleria competent i l'Ajuntament d'Ibi».

Afig que, «al costat de la **manca de mitjans personals**, de les borses de treball vigents a la data del present informe, i després de nombrosos intents de crida, no s'han trobat candidats per a efectuar el seu nomenament en els llocs requerits pel contracte-programa».

Esta circumstància va obligar el referit ajuntament a «subscriure diversos **convenis de col·laboració amb uns altres ajuntaments** de la província amb la finalitat de poder utilitzar la borsa de treball de tècnics especialistes en matèria de Serveis Socials i, després de la realització de les oportunes crides, no s'han trobat interessats a fi de procedir a l'acceptació del lloc de treball en qüestió».

Al febrer de 2024, del personal contemplat en el contracte-programa, firmat al juliol de 2021 amb la conselleria competent, els faltava per cobrir: 1 psicòleg/oga, 3 treballadors/es socials, 2 educadors/es socials, 1 assessor/a jurídic/a, 1 tècnic/a d'integració social, 3 administratius/ves i 1 promotor/a d'igualtat.

«**Les últimes valoracions que es van realitzar van ser les sol·licituds de valoració de grau de dependència registrades el mes de setembre de 2022**» (citada en un informe rebut al novembre de 2023).

3 Sol·licitud d'informes a les administracions

Les actuacions del Síndic de Greuges s'encaminen a vetlar per la defensa dels drets i les llibertats reconeguts en el títol I de la Constitució Espanyola, en el títol II de l'Estatut d'Autonomia, així com per les normes de desenvolupament corresponent, i els instruments

Actualmente, está vigente el de los ejercicios 2021-2024. Sin embargo, los ayuntamientos expresan su preocupación por no poder cumplirlo.

La Ley 3/2019, de 18 de febrero, de Servicios Sociales Inclusivos de la Comunitat Valenciana establece el contrato-programa como instrumento para regular la financiación para la prestación de servicios sociales, el cual garantiza la adecuada dotación de recursos a los servicios sociales de atención primaria básica de las entidades locales.

2.2 La Administración local (Ayuntamiento de Ibi)

Según el Ayuntamiento, «estos Servicios Sociales de atención primaria básica de Ibi carecen desde 2021 de los medios profesionales y materiales para cumplir con el desarrollo y aplicación de los programas y servicios contemplados en el Contrato-Programa suscrito entre la Conselleria competente y el Ayuntamiento de Ibi».

Añade que, «junto a la **carencia de medios personales**, de las bolsas de trabajo vigentes a la fecha del presente informe, y tras numerosos intentos de llamamiento, no se han encontrado candidatos para efectuar su nombramiento en los puestos requeridos por el contrato-programa».

Esta circunstancia obligó al referido Ayuntamiento a «suscribir diversos **Convenios de colaboración con otros Ayuntamientos** de la provincia con el fin de poder utilizar la Bolsa de trabajo de técnicos especialistas en materia de Servicios Sociales, y tras la realización de los oportunos llamamientos, no se han encontrado interesados a fin de proceder a la aceptación del puesto de trabajo en cuestión».

En febrero de 2024, del personal contemplado en el contrato-programa, firmado en julio de 2021 con la Conselleria competente, les faltaba por cubrir: 1 psicólogo/a, 3 trabajadores/as sociales, 2 educadores/as sociales, 1 asesor/a jurídico, 1 técnico/a de integración social, 3 administrativos/as y 1 promotor/a de igualdad.

«**Las últimas valoraciones que se realizaron fueron las solicitudes de valoración de grado de dependencia registradas en el mes de septiembre de 2022**» (citado en un informe recibido en noviembre de 2023).

3 Solicitud de informes a las Administraciones

Las actuaciones del Síndic de Greuges se encaminan a velar por la defensa de los derechos y las libertades reconocidos en el título I de la Constitución española, en el título II del Estatuto de Autonomía, así como por las normas de desarrollo correspondiente, y los instrumentos

internacionals de protecció dels drets humans i en la Carta de Drets Socials de la Comunitat Valenciana, segons l'article 1.2 de la Llei 2/2021, de 26 de març, de la Generalitat, del Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana. Posteriorment, en l'article 19.1, subratlla l'atenció preferent i prioritària a aquells supòsits en els quals puga detectar-se l'existència de persones o col·lectius en situacions de risc d'exclusió o d'especial vulnerabilitat, situacions que poden derivar-se, entre altres causes, de la situació de dependència.

La falta d'una atenció com cal a estes persones, o la deficient atenció (i és deficient quan es retarda l'accés a una prestació o recurs), suposen una vulneració dels drets reconeguts, circumstàncies que justifiquen l'inici d'esta queixa d'ofici, segons el que es disposa en l'article 23 de la citada llei reguladora d'esta institució.

En conseqüència, esta institució ha decidit obrir una queixa d'ofici amb la finalitat d'investigar i supervisar els fets descrits.

Per això, sol·licitem a l'**Ajuntament d'Ibi** i a la **Conselleria de Serveis Socials, Igualtat i Habitatge** que ens remeten un informe detallat i raonat sobre els fets que motiven l'obertura de la present queixa d'ofici, juntament amb la valoració de la possible afectació dels drets invocats. A este efecte, es concedeix el termini d'un mes per a la seua emissió.

En particular, hauran d'informar sobre els aspectes següents:

L'AJUNTAMENT D'IBI:

1. Situació actual dels serveis socials municipals. Plantilla aprovada i llocs per cobrir.
2. Què ha comportat esta greu manca de mitjans personals i tècnics?, Ja es trobaven en esta situació quan es va firmar el contracte-programa en 2021?
3. Accions empreses per a cobrir les places vacants. Calendari.
4. És viable l'actual Contracte-Programa 2021-2024?
5. S'ha rebut de la Conselleria l'import acordat cada any? S'ha gastat la seua totalitat en els apartats previstos en l'Acord?
6. Quin Pla de Xoc li proposen des de la Conselleria?
7. Poden assumir el Pla de Xoc ofert? Per què? Quantes persones estan esperant ser valorades? Quants són menors d'edat i quants majors de 90 anys?

internacionales de protección de los derechos humanos y en la carta de Derechos Sociales de la Comunitat Valenciana, según el artículo 1.2 de la ley 2/2021, de 26 de marzo, de la Generalitat, del Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana. Posteriormente, en su artículo 19.1, subraya la atención preferente y prioritaria a aquellos supuestos en los que pueda detectarse la existencia de personas o colectivos en situaciones de riesgo de exclusión o de especial vulnerabilidad, situaciones que pueden derivarse, entre otras causas, de la situación de dependencia.

La falta de una atención debida a estas personas, o la deficiente atención (y es deficiente cuando se retrasa el acceso a una prestación o recurso), suponen una vulneración de los derechos reconocidos, circunstancias que justifican el inicio de esta queja de oficio, según lo dispuesto en el artículo 23 de la citada ley reguladora de esta institución.

En consecuencia, esta institución ha decidido abrir una queja de oficio con el fin de investigar y supervisar los hechos descritos.

Por ello, solicitamos al **Ayuntamiento de Ibi** y a la **Conselleria de Servicios Sociales, Igualdad y Vivienda** que nos remitan un informe detallado y razonado sobre los hechos que motivan la apertura de la presente queja de oficio, junto con la valoración de la posible afectación de los derechos invocados. A tal efecto, se concede el plazo de un mes para la emisión de estos.

En particular, deberán informar sobre los siguientes extremos:

EL AYUNTAMIENTO DE IBI:

1. Situación actual de los servicios sociales municipales. Plantilla aprobada y puestos por cubrir.
2. ¿Qué ha conllevado esta grave carencia de medios personales y técnicos?, ¿Ya se encontraban en esta situación cuando se firmó el contrato-programa en 2021?
3. Acciones emprendidas para cubrir las plazas vacantes. Calendario.
4. ¿Es viable el actual Contrato-Programa 2021-2024?
5. ¿Se ha recibido de la Conselleria el importe acordado cada año?, ¿se ha gastado su totalidad en los apartados previstos en el Acuerdo?
6. ¿Qué Plan de Choque le proponen desde la Conselleria?
7. ¿Pueden asumir el Plan de Choque ofrecido?, ¿por qué?, ¿cuántas personas están esperando ser valoradas?, ¿cuántos son menores de edad y cuántos mayores de 90 años?

8. Estan rebent suport de l'equip de valoradors de la Conselleria?
9. Aporte tota aquella informació que estime d'interés en este assumpte.

LA CONSELLERIA DE SERVEIS SOCIALS, IGUALTAT I HABITATGE:

1. Quines accions immediates i d'urgència està traslladant, o traslladarà, a aquells municipis que, com el d'Ibi, arrossegueu greus deficiències en els seus serveis socials, especialment a causa de la falta de personal?
2. Ha sospesat la possibilitat d'ampliar el seu equip de valoradors itinerants i centrar-los en un suport directe a determinades poblacions temporalment?
3. Quines mesures està pensant implementar perquè estes situacions s'eviten amb el pròxim contracte-programa?
4. Quines accions s'estan impulsant o duent a terme des de l'òrgan de coordinació i col·laboració interadministrativa en serveis socials?
5. Aporte tota aquella informació que estime d'interés en este assumpte.

El termini d'un mes concedit per a l'emissió del citat informe podrà ser ampliat en un altre més pel Síndic de Greuges, amb caràcter excepcional i a instàncies de l'Administració autonòmica, «quan concórreguen circumstàncies justificades que així ho aconsellen en un determinat supòsit» (article 31 de la Llei 2/2021, de 26 de març, del Síndic de Greuges). En tot cas, esta ampliació haurà de sol·licitar-se abans que finalitze el termini inicialment concedit, i el Síndic resoldrà el que resulte procedent.

Si l'informe requerit no s'emet dins del termini concedit, es prosseguirà amb la investigació i, d'acord amb l'art. 39.1.a de la Llei 2/2021, del Síndic, es considerarà que hi ha falta de col·laboració i, amb independència que es puga adoptar qualsevol de les mesures establides en l'apartat 3 d'este mateix precepte, es farà constar esta circumstància en la resolució final com a incompliment del seu deure de col·laboració (art. 39.4).

8. ¿Están recibiendo apoyo del equipo de valoradores de la Conselleria?
9. Aporte toda aquella información que estime de interés en este asunto.

LA CONSELLERIA DE SERVICIOS SOCIALES, IGUALDAD Y VIVIENDA:

1. ¿Qué acciones inmediatas y de urgencia está trasladando, o va a trasladar, a aquellos municipios que, como el de Ibi, arrastran graves deficiencias en sus servicios sociales, especialmente debidos a la falta de personal?
2. ¿Ha sopesado la posibilidad de ampliar su equipo de valoradores itinerantes y centrarlos en un apoyo directo a determinadas poblaciones temporalmente?
3. ¿Qué medidas está pensando implementar para que estas situaciones se eviten con el próximo contrato-programa?
4. ¿Qué acciones se están impulsando o llevando a cabo desde el órgano de coordinación y colaboración interadministrativa en servicios sociales?
5. Aporte toda aquella información que estime de interés en este asunto.

El plazo de un mes concedido para la emisión del citado informe podrá ser ampliado por otro más por el Síndic de Greuges, con carácter excepcional y a instancia de la Administración autonómica, «cuando concurren circunstancias justificadas que así lo aconsejen en un determinado supuesto» (artículo 31 de la Ley 2/2021, de 26 de marzo, del Síndic de Greuges). En todo caso, esta ampliación deberá solicitarse antes de que finalice el plazo inicialmente concedido, y el Síndic resolverá lo que resulte procedente.

Si el informe requerido no se emite dentro del plazo concedido, se proseguirá con la investigación y, conforme al art. 39.1.a de la Ley 2/2021, del Síndic, se considerará que existe falta de colaboración y, con independencia de que se pueda adoptar cualquiera de las medidas establecidas en el apartado 3 de este mismo precepto, se hará constar dicha circunstancia en la resolución final como incumplimiento de su deber de colaboración (art. 39.4).

Àngel Luna González
Síndic de Greuges de la Comunitat Valenciana